

Andrzej Korytko

Polacy na Wołyniu: międzynarodowa konferencja naukowa, Żytomierz 18-19 października 2003 roku

---

Echa Przeszłości 5, 497-501

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Andrzej Korytko

Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych
UWM w Olsztynie

POLACY NA WOŁYNIU
MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA,
ŻYTOMIERZ 18-19 PAŹDZIERNIKA 2003 ROKU

W dniach 18-19 października 2003 r. w murach Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego w Żytomierzu im. I. Franki gościli naukowcy z Polski i Ukrainy, którzy uczestniczyli w międzynarodowej konferencji *Polacy na Wołyniu*. Zorganizowane przez Polskie Towarzystwo Naukowe w Żytomierzu, Stowarzyszenie Uczonych Polskich Ukrainy oraz wspomniany uniwersytet sympozjum pokazało, że problematyka dotycząca śladów polskości na Ukrainie cieszy się wielkim zainteresowaniem polskich i ukraińskich naukowców. Świadczy o tym choćby liczba zgłoszonych wystąpień, bowiem chęć aktywnego uczestnictwa wyraziło 55 badaczy oraz różnorodność tematyczna, która wymogła na organizatorach przygotowanie kilku bloków tematycznych i pracę w sekcjach.

Oficjalnego otwarcia konferencji dokonał chór im. J. Zarębskiego pod dyrekcją Jana Krasowskiego, który odśpiewał hymn *Gaude Mater Polonia*. Po tym występie rozpoczęły się powitalne wystąpienia. Przemawiali: prof. Piotr Sauch – rektor Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego w Żytomierzu, dr Sergiusz Rudnicki – prezes PTNŻ, prof. Henryk Stroński – prezes Stowarzyszenia Uczonych Polskich Ukrainy, dr Wojciech Gałązka – konsul generalny RP w Łucku, dr Igor Rafalski – zastępca przewodniczącego Administracji Obwodowej w Żytomierzu, mgr Mikołaj Siurawczyk – kierownik wydziału ds. narodowości, migracji i religii Administracji Obwodowej, mgr Swietłana Piwo-warowa – zastępca przewodniczącego Rady Miejskiej i prof. Jurij Tereszczenko – kierownik Katedry Historii Narodowego Uniwersytetu Lingwistyki.

Po oficjalnym otwarciu i konferencji prasowej rozpoczęła się praca w poszczególnych sekcjach. Organizatorzy przygotowali aż 6 bloków tematycznych. Każdego dnia pracowano w dwóch blokach równocześnie. I tak pierwszego dnia, przed obiadem, prezentowali wyniki swoich badań naukowcy z I bloku tematycznego nt. *Polacy na Wołyniu: historiografia problemu*, a po obiedzie z II bloku zatytułowanego *Osadnictwo i folklor polski na Żytomierszczyźnie*. Obok w sali przez cały dzień referowali osiągnięcia badawcze historycy skupieni w IV

bloku tematycznym – *Polacy i polityka*. Drugiego dnia uczestnicy konferencji mieli okazję zapoznać się z naukowymi doniesieniami III (*Postacie*), V (*Oświata*) i VI bloku tematycznego pt. *Polacy w konfliktach zbrojnych i powstaniach*, które dotyczyły odpowiednio postaci związanych z Wołyniem, oświaty na tych terenach i działalności Polaków od powstania listopadowego poczynając na II wojnie światowej kończąc. Rozpiętość chronologiczna i tematyczna wystąpień była niezwykle duża. Badacze sięgali nawet XVI wieku, choć najwięcej mieli do powiedzenia historycy zajmujący się minionym stuleciem. Konferencja cieszyła się dużym zainteresowaniem mediów. Obecni byli nie tylko dziennikarze lokalnej prasy i radia, lecz również reporterzy telewizji kijowskiej, którzy nagrywali materiał z pierwszego dnia obrad.

W konferencji uczestniczyli badacze z różnych środowisk naukowych. Z Polski przyjechali naukowcy z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu im. M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie i Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Stronę ukraińską reprezentowali m.in. badacze z żytomierskich instytucji naukowych, z Centrum Badań Historii Podola Instytutu Historii Ukrainńskiej Akademii Nauk, Narodowego Uniwersytetu Lingwistyki i Uniwersytetu Kijowskiego im. T. Szewczenki.

Obradom I bloku tematycznego przewodniczył akademik, dr hab. Lew Bażenow z Centrum Badań Historii Podola Instytutu Historii Ukrainńskiej Akademii Nauk, który jako pierwszy wygłosił referat *Represje przeciwko Polakom Żytomierszczyzny w latach 30-50. XX w. we współczesnych badaniach naukowych i krajoznawczych*. Potem wysłuchano wystąpień: dr. Jana Gancewskiego (UWM w Olsztynie) nt. *Obraz zakonu krzyżackiego w historiografii wschodnioeuropejskiej*, dr. Iwana Jarmoszyka (PUP w Żytomierzu) nt. *Historiografia polska Wołynia do połowy XIX w.*, dr. Andrzeja Korytko (UWM w Olsztynie) nt. *Nowożytny Wołyń w powojennych badaniach polskich historyków*, dr. Krzysztofa Narojczyka (UWM w Olsztynie) nt. *Zasoby Internetu do badań nad historią Polaków na Wołyniu* i dr. Sergiusza Mischczuka (PUP w Żytomierzu) nt. *Materiały Wołyńskiego muzeum krajoznawczego w Żytomierzu XVII-XIX w. jako źródło z historii polskiej i ukraińskiej kultury książkowej*.

W II bloku tematycznym, któremu przewodniczył prof. dr hab. Jan Stęszewski (UAM w Poznaniu), wysłuchano sześciu referatów. Dr Sergiusz Rudnicki (PTNŻ) zaprezentował temat *Ludność polska na Żytomierszczyźnie. Wyniki współczesnych badań*, mgr Olga Biłobrowiec (PTNŻ) zajęła się problemem osadnictwa polskiego w powiecie wołodarsko-wołyńskim, mgr Aleksander Kondratiuk (PTNŻ) również referował problematykę związaną z polskim osadnictwem, ale w powiecie romanowskim, prof. Jan Stęszewski przedstawił

Raport z badań współczesnego folkloru polskiego na Żytomierszczyźnie, a dr Tomasz Nowak (Uniwersytet Warszawski) wystąpił z tematem *Muzyka instrumentalna i taniec wśród Polaków na Wschodnim Wołyniu. Żytomierszczyzna a Kresy*. Na zakończenie mgr Władysław Berkowski (Uniwersytet Odeski) wygłosił referat *Miasto Sławuta jako centrum latyfundiów magnackiego księstwa Sanguszków na Wołyniu*.

III blok tematyczny poświęcony był postaciom związanych z Wołyniem. Obrady rozpoczął przewodniczący, prof. dr hab. Ryszard Daniel Goliańek (UAM w Poznaniu) od wystąpienia nt. *Życie i działalność artystyczna Juliusza Zarębskiego (1854–1885) w świetle najnowszych badań*. Po nim wynikami badań ze słuchaczami dzielili się: dr Zofia Iwanicka (Prezes Towarzystwa Mokotowskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku), która przybliżała sylwetki ks. Zygmunta Szczęsnego-Felińskiego – arcybiskupa warszawskiego oraz gen. Franciszka Niepokólczyckiego – oficera saperów WP, mgr Andrzej Bajor (niezależny badacz), który przedstawił skomplikowane losy wołyńskiego rodu Możajskich-Możarówskich na tle epok historycznych, dr Piotr Natyakacz (PUP w Żytomierzu) wygłaszając referat nt. *Gazeta „Radjanska Wolin” o życiu Polaków na Wołyniu w latach 20-30 XX w.*, dr Wojciech Ziomek (Uniwersytet Łódzki) badający wołyńskie korzenie profesorów Uniwersytetu Łódzkiego oraz mgr Mikołaj Mańko (Państwowy Rezerwat Historyczno-Kulturalny w Ostrogu), który wystąpił z tematem *Józef Krzywicki – autor materiałów wołyńskich wybitnej pamiętki polskiej literatury krajoznawczej „Słownika geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich”*.

Prof. dr hab. Henryk Stroński reprezentujący Stowarzyszenie Uczonych Polskich Ukrainy i UWM w Olsztynie, jako przewodniczący, otworzył obrady IV bloku tematycznego wystąpieniem *Koniec eksperymentu. Rozwiązanie polskiego rejonu narodowościowego – Marchlewszczyzny na Wołyniu w 1935 r. w świetle nowych materiałów archiwalnych*. Problematyka pozostałych referatów dotyczyła głównie drugiej połowy XIX wieku i dwudziestolecia międzywojennego. I tak dr Dariusz Klemantowicz (Uniwersytet Łódzki) mówił o Polakach w przemyśle Wołynia w latach 1861–1914, mgr Aleksander Żukowski (Narodowy Uniwersytet Lingwistyki) zajął się problemem Polaków na Żytomierszczyźnie w latach 20-30. XX wieku, mgr Julia Rudakowa (Narodowy Uniwersytet „Akademia Kijowsko-Mohylańska”) omówiła niektóre aspekty polityki rolnej imperatora Pawła I na terenie guberni wołyńskiej, dr Aleksander Burawski (PUP w Żytomierzu) wystąpił z referatem *Działalność społeczna polskiej inteligencji Wołynia i jej wkład w naukę ukraińską i europejską w drugiej połowie XIX – na początku XX w.*, dr Waldemar Kozyra (UMCS w Lublinie) przedstawił politykę Ministerstwa Spraw Wewnętrznych

RP wobec Wołynia w latach 1918 – 1939, dr Robert Litwiński (UMCS w Lublinie) scharakteryzował organizację i główne kierunki działania Policji Państwowej w województwie wołyńskim w latach 1921 – 1939 a dr Mariusz Korzeniowski (UMCS w Lublinie) zreferował temat *Uchodźcy z Królestwa Polskiego na Wołyniu w latach 1915 – 1918*. Jedynie dr Anatol Kotwicki (Uniwersytet Wiedzy Współczesnej w Żytomierzu) w swym wystąpieniu poruszył problematykę dotyczącą okresu po II wojnie światowej, bowiem zanalizował ograniczenia polskiego stanu posiadania w II połowie XX w.

V blok tematyczny z powodu nieobecności przewodniczącego i sekretarza został połączony z VI blokiem, a przewodniczył obydwu sekcjom prof. Ryszard D. Golianek. W bloku *Oświata* wygłoszono jeden referat *Udział Polaków na szkolnictwie muzycznym Żytomierza*, którego autorami byli prof. Jan Stęszewski i mgr Anna Ruda (UAM w Poznaniu). Natomiast w bloku ostatnim zaprezentowało wyniki badań pięciu badaczy. Prof. dr hab. Marek Mądzik (UMCS w Lublinie) omówił działalność polskich organizacji niesienia pomocy ofiarom wojny na Wołyniu w latach I wojny światowej, dr Marek Sioma (UMCS w Lublinie) przedstawił epizod z życia Felicjana Sławoja Składkowskiego związany z jego udziałem w kampanii wołyńskiej na stanowisku lekarza 3 pułku piechoty legionów, dr Andrzej Szmyt (UWM w Olsztynie) wygłosił referat nt. *Wyprawa na Radziwiłłów – nieudana próba rozszerzenia powstania styczniowego na Wołyń*, mgr Maryna Chadarowa (PUP w Żytomierzu) dokonała analizy polskich powstań w latach 1830 – 31 i 1863 – 64 w historiografii ukraińskiej XIX-XX wieku, a ostatni z prelegentów mgr Oleg Kupczyk (Uniwersytet Kijowski im. Szewczenki) podzielił się wynikami badań nt. *Działalność konspiracyjna oddziału zagranicznego CK KP(b)U na terenie Wołynia na początku lat 20*.

W czasie oficjalnego zamknięcia konferencji prorektor ds. naukowych Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego w Żytomierzu prof. Aleksandra Dubaseniuk – podkreślając wysoki poziom konferencji, wagę poruszanej problematyki i deklarując gotowość współorganizacji następnych spotkań naukowych – poinformowała obecnych o prowadzonych na uniwersytecie badaniach na temat Polaków na Wołyniu (w ciągu ostatnich pięciu lat obroniono trzy doktoraty). Dziekan Instytutu Historii tegoż uniwersytetu doc. Piotr Natykacz podziękował wszystkim za udział w konferencji i podkreślił, że obecność historyków Ukrainy i Polski ma wyjątkowe znaczenie dla rozwoju instytutu. Zaproponował jednocześnie, aby takie spotkania organizowane były corocznie. Podsumowując dwudniową konferencję prof. Golianek podkreślił, że w przyszłości organizatorzy powinni zaplanować interdyscyplinarne sympozjum, gdyż już na obecnym można było zauważyć różnorodność tematyczną wy-

głaszanych referatów. Do słów przedmówcy nawiązał mgr Andrzej Bajor, który dodał, że konferencja nie miała charakteru stricte historycznego, lecz również wymiar społeczny i polityczny i w dużym stopniu sprzyjała zbliżeniu narodów ukraińskiego i polskiego. Jeden z organizatorów dr Sergiusz Rudnicki podziękował uczestnikom konferencji, gościom oraz współorganizatorom: Stowarzyszeniu Uczonych Polskich Ukrainy, szczególnie jej prezesowi, prof. Henrykowi Strońskiemu za pomoc w nawiązaniu kontaktów z badaczami z Polski i rektorowi Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego w Żytomierzu, prof. Piotrowi Sauchowi za osobiste wsparcie i pomoc podczas organizacji i prowadzenia konferencji. Prof. Stroński zrewanżował się przedmówcy dziękując mu za trud włożony w organizację sympozjum i zauważył też, że konferencja będzie miała istotny wkład w aktywizację prac nad problematyką polską na Wołyniu.

Reasumując, konferencja z jednej strony odegrała znaczącą rolę w życiu naukowym regionu, z drugiej stała się ważnym forum dyskusji polskich i ukraińskich badaczy. Jednocześnie była to pierwsza, poświęcona w całości Polakom na Wołyniu, konferencja. Różnorodność tematyczna i rozpiętość chronologiczna wystąpień świadczyły o wieloaspektowości badań naukowców zajmujących się historią Wołynia. Wypada mieć tylko nadzieję, że ta cenna inicjatywa będzie kontynuowana w latach następnych.

Renata Gieszczyńska

Delegatura IPN w Olsztynie

WYPĘDZENIE, PRZYPĘDZENI... KSZTAŁTOWANIE SIĘ NOWEGO SPOŁECZEŃSTWA NA WARMII I MAZURACH W LATACH 1945 – 1949

12 listopada 2003 r. w siedzibie Archiwum Państwowego w Olsztynie odbyło się uroczyste otwarcie wystawy „Wypędzeni, przypędzeni. Kształtowanie się nowego społeczeństwa na Warmii i Mazurach w latach 1945 – 1949”, któremu towarzyszyła sesja naukowa. Honorowy patronat nad wystawą przygotowaną przez Delegaturę Instytutu Pamięci Narodowej w Olsztynie oraz Archiwum Państwowe w Olsztynie, objął Ks. Arcybiskup dr Edmund Piszcz. Licznie przybyłych gości powitał Dyrektor Oddziału IPN w Białymstoku prof.